

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ УЧНІВ ПТНЗ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА РІВЕНЬ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Умови ринку праці вимагають від системи професійно-технічної освіти системних організаційно-педагогічних зусиль щодо корекції процесу професійної підготовки учнів ПТНЗ. Ці зусилля своєю складовою повинні мати професійну культуру як інтегративний чинник професійної підготовки майбутнього фахівця. Такий підхід забезпечить поліпшення ефективності професійної освіти учнів, стабільність та динамічність просування особистості в оволодінні професією; дозволить поєднати та доцільно використовувати різноманітні підходи у процесі навчання та виховання майбутнього кваліфікованого робітника.

Залучення людини до праці пов'язане з проблемою професійної придатності. Ще донедавна переважала точка зору, згідно з якою кожний міг стати ким завгодно, оскільки у формуванні здібностей вирішальну роль приписували соціальному досвіду людини, навчанню та вихованню, а вродженим задаткам не надавали значення.

Нині очевидним є той факт, що тільки врахувавши під час вибору професії психофізіологічні особливості та стан здоров'я, людина відповідатиме фаху. Більшу частину свого життя людина проводить на роботі. І дуже велике значення має аспект, який відображає, з якими почуттями вона працюватиме, – з радістю, творчим натхненням, моральним та матеріальним задоволенням, або навпаки – тільки з самопримусу. Безсумнівно, формування професійної культури фахівців, в основному, залежить від правильного професійного самовизначення, яке враховує потребний інтереси особистості, її фізичні можливості.

Сфера обслуговування – це та сфера діяльності, в якій на перше місце ставлять людські стосунки, тому подекуди навіть маючи «золоті руки», учні професійно-технічних навчальних закладів не в силах працювати за обраною спеціальністю через невміння спілкуватися.

Актуальність та практична цінність розробки питань формування професійної культури фахівців сфери обслуговування зумовлена недостатньою увагою інженерно-педагогічних працівників до зазначеної проблеми. Проведені нами попередні дослідження показують, що залишаються нерозв'язаними суперечності між:

- вимогами ринку праці і рівнем сформованих професійних знань і вмінь;
- новими цілями навчання і традиційними формами їх досягнення.
- потребою у професійному саморозвитку майбутніх фахівців і недостатніми можливостями навчально-виховного процесу у цьому контексті;
- особистісними якостями фахівця і процесом їх формування у навчальних закладах.

Мета даної публікації – окреслити шляхи формування професійної культури майбутніх фахівців за наслідками визначення професійної спрямованості учнів перших курсів професійно-технічних навчальних закладів м. Львова, що здійснюють підготовку фахівців для сфери обслуговування.

Сучасна освітня діяльність закладів ПТНЗ вимагає вирішення на практиці вже розроблених психолого-педагогічною та соціологічною науками проблеми співвідношення професійного та особистісного розвитку учнів, де інтегральним чинником і є саме професійна культура майбутнього конкурентоспроможного робітника (молодшого спеціаліста).

Аналіз літературних джерел виявив різні підходи до розуміння феномену культури: ціннісний (І. Громов, В. Тугаринов), особистісний (Б. Ананьєв, Л. Круглова), діяльнісний (К. Альбуханова-Славська, Е. Маркарян). Проблеми професійної культури особистості розглядаються у дослідженнях Є. Барбіної, В. Гриньової, І. Ісаєва, Н. Кузьміної та інших науковців.

Специфікою професійної підготовки учнів ПТНЗ є те, що вони ще не включені повною мірою у професійну діяльність. Отже, ми маємо говорити не про професійну культуру як таку, а про розвиток та формування бази для майбутнього становлення професійної культури

фахівця, оскільки вона можлива лише у певній професійній діяльності.

У професійній підготовці фахівців сфери обслуговування необхідно зосередити увагу саме на соціальному рівні спілкування, оскільки їх майбутня діяльність пов'язана з необхідністю швидкої адаптації до різноманітних ситуацій, постійним оновленням контактів із клієнтами закладів сфери послуг, налаштуванням нових стосунків для тривалої взаємодії. Діяльність фахівців сфери обслуговування відбувається в умовах соціального контролю на основі соціальних норм і прийнятих у суспільстві зразків поведінки.

Особливості професійного спілкування потрібно розглядати як один із аспектів професійної культури фахівців сфери обслуговування. Випускники таких ПТНЗ повинні окрім спеціальних знань, умінь та навичок з обраного фаху, мати високий рівень загальної особистісної культури, складовими якого є уміння переконувати і шукати компроміси, мистецтво спілкуватися, широкий кругозір і високий рівень комунікабельності.

Будь-яка робота з впровадження чогось нового розпочинається з аналізу ситуації, яка склалася на даний момент часу. Перед тим, як пропонувати певні заходи щодо поліпшення роботи у напрямі формування професійної культури, нами проведено дослідження, що мало метою визначити професійну спрямованість учнів перших курсів ПТНЗ м. Львова, які здійснюють підготовку фахівців для сфери обслуговування.

Для цього ми скористалися методикою «Диференціально-діагностичний опитувальник» (ДДО), яка використовується для організації та проведення профорієнтаційної роботи з учнями 9-11 класів загальноосвітніх шкіл спеціалістами центрів зайнятості [1].

Відповідно до цієї методики, організатор опитування роздає бланки із текстом опитувальника та аркушем відповідей. Перед учнями ставиться завдання: у кожній із 20 пар запропонованих видів діяльності вибрати тільки один вид діяльності. При цьому вибори мають бути диференційовані:

– якщо названа в запитанні діяльність більше подобається, ніж не подобається, слід поставити у відповідній клітинці «Аркуша відповідей» плюс (+). Якщо безумовно подобається – два плюси (++), а якщо дуже подобається – три плюси (+++).

– якщо більше не подобається, ніж подобається, – один мінус (-), якщо безумовно не подобається – два мінуси (--), а якщо дуже не подобається – три мінуси (---).

Результати відповідей (кількість плюсів і мінусів) підраховують за кожним стовпчиком «Аркуша відповідей». Підсумок може бути подано як алгебраїчну суму. Ці результати й визначатимуть сферу найдоцільнішого застосування сил учнів. Час на обстеження обмежується 20 хвилинами (не більше як 1 хвилина на запитання).

В основу опитування покладено ідею про розподіл усіх професій на 5 типів за ознакою предмета чи об'єкта, з яким взаємодіє людина у процесі праці:

1) людина – природа: об'єктом праці є живі організми, рослини, тварини й біологічні процеси. Сюди належать усі професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом і лісовим господарством. Це такі професії, як агроном, зоотехнік, ветеринар, садівник, лісник;

2) людина – техніка: об'єктом праці є технічні системи, машини, апарати й установки, матеріали та енергія. Такими є всі технічні професії: радіо механік, токар, слюсар, шофер, тракторист, інженер;

3) людина – людина: об'єктом праці є люди, групи, колективи. Спеціальності – сфера обслуговування, медицина, педагогіка, юриспруденція тощо. Усі професії, пов'язані з обслуговуванням людей та спілкуванням;

4) людина – знакова система: об'єктами є умовні знаки, шифри, коди, таблиці. Усі професії, пов'язані з обчисленнями, цифровими й буквеними знаками, зокрема музичні спеціальності. В цій галузі працюють коректори, програмісти, друкарки, статистики, економісти;

5) людина – художній образ: об'єктом праці в цих спеціальностях є художні образи, їхня роль, елементи й особливості. До названого типу належать усі творчі спеціальності – ювелір, фотограф, музикант, художник, письменник, артист, мистецтвознавець.

Для організації вибіркового спостереження потрібно було визначити спосіб вибору

одиниць у вибірку сукупність і чисельність вибіркової сукупності. З цією метою ми скористались методичними рекомендаціями О. Стечкевича «Поетапна організація експерименту як передумова ефективного впровадження педагогічних інновацій» [2].

Відповідно до цієї методики у нас склалася така *ситуація*.

У професійно-технічних навчальних закладах м. Львова навчається близько 1500 учнів за спеціальностями, які відносяться до сфери обслуговування (продавець, бармен, перукар, офіціант, агент з організації туризму тощо). За результатами анкетування визначатимуть, як ці учні поділені за 5-ма групами професійного спрямування відповідно до методики ДДО.

Потрібно встановити (при надійному рівні ймовірності $P=0,9545$), скільки учнів підлягає вибірково безповторному анкетуванню, щоб визначити середню кількість учнів у кожній з п'яти груп з помилкою, яка не перевищує 5%. Коефіцієнт варіації у цьому випадку приймається рівний 20%, оскільки кожен з учнів із однаковою ймовірністю може потрапити до однієї з 5 груп ($1/5=0,20$).

Відтак маємо такі дані для розрахунків:

- генеральна сукупність $N=1500$;
- коефіцієнт варіації $V=20\%$;
- гранична помилка вибірки $\varepsilon=5\%$;
- нормоване відхилення $t=2,0$ (за таблицями значень інтеграла ймовірностей).

За відповідною формулою одержимо:

$$n = \frac{t^2 \cdot V^2 \cdot N}{t^2 V^2 + (\varepsilon\%)^2 N} = \frac{2^2 \cdot 20^2 \cdot 1500}{2^2 \cdot 20^2 + 5^2 \cdot 1500} = \frac{4 \cdot 400 \cdot 1500}{4 \cdot 400 + 25 \cdot 1500} = \frac{2400000}{39100} \approx 62$$

Результати розрахунків показують, що для здійснення задуманого слід опитати 62 учнів. Щоб забезпечити більшу надійність отриманих результатів ми збільшили отримане число майже у два рази.

Методом випадкового вибору нами було вибрано 5 навчальних закладів м. Львова (Львівське вище професійне училище ресторанного сервісу та туризму, ВПУ № 16, Міжрегіональний центр професійно-технічної освіти художнього моделювання і дизайну м. Львова, Львівський професійний ліцей, ПТУ № 18), у яких анкетування пройшли 115 учнів з 5 навчальних груп (серед них 19 юнаків і 96 дівчат).

Результати опитування наведені на рис.1.

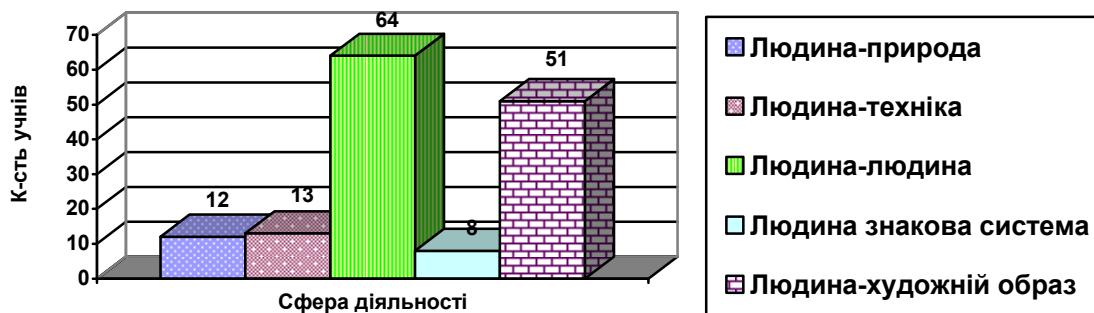

Рис.1. Розподіл учнів ПТНЗ сфери обслуговування м. Львова (за професійною спрямованістю)

Про що нам свідчать результати опитування? Спочатку проведемо їх кількісний аналіз.

По-перше, серед усіх опитаних, 33 учнів не можна чітко віднести до конкретної сфери діяльності, оскільки за двома з п'яти напрямів у них однакова кількість виборів (в основному, це співпадиння за сферами діяльності «Людина-людина» і «Людина – художній образ» – 23 випадки).

По-друге, значна частина опитаних (33 учні або 29%), мають виражені нахили, зацікавленість до сфер діяльності, де питання комунікативних аспектів стоїть далеко не на

чільному місці («Людина – природа», «Людина – техніка», «Людина – Знакова система»).

По-третє, серед опитаних є 28 осіб (а це – 24%), які усвідомлюють, що процеси творіння, вигадки і самореалізації для них є першочерговим. Як відомо, такі люди не завжди адекватно сприймаються оточуючими, не вміють шукати спільної мови, йти на компроміси тощо.

Таким чином, можемо стверджувати, що у кількісному вимірі майже 53% опитаних можуть мати певні проблеми щодо реалізації свого потенціалу в обраній ними сфері обслуговування. Як правило, це відображається у низькому рівні відвідування предметів гуманітарного циклу або передчасному завершенні навчання (відрахування).

Про що свідчать нам ці цифри у якісному тлумаченні?

По-перше, можемо зазначити невисокий рівень профорієнтаційної роботи з випускниками загальноосвітніх шкіл усіх служб, які до цього причетні. Хоча цей висновок не може бути категоричним, адже нам відома демографічна проблема, через яку навчальні заклади системи професійно-технічної освіти не завжди зацікавлені проводити подібну роботу, оскільки змушені виконувати план державного замовлення (а відтак – забезпечити себе роботою).

По-друге, у перегонах за престижними спеціальностями (агент з туризму, менеджер з реклами тощо) батьки (а це все-таки їх вибір, а не дітей) забувають, що стати висококваліфікованим спеціалістом можна лише у тій сфері діяльності, яка максимально відповідає психофізичним особливостям розвитку їх синів та дочок. А сфера обслуговування – це робота з людьми, де кожен із нас є індивідуальним і неповторним, тому тут потрібно бути ще й трішки психологом.

По-третє, процес підготовки фахівців сфери обслуговування передбачає вивчення низки гуманітарних дисциплін, які спрямовані на формування професійної культури. Які зусилля повинні докласти викладачі цих предметів, щоб учні з «технічним» спрямуванням опанували передбачений планами і програмами навчальний матеріал? Питання риторичне.

Що ми (викладачі, науковці) можемо запропонувати у цій ситуації?

Очевидно, нам важко змінити ставлення державних служб і відповідних установ та організацій до профорієнтаційної роботи (лише на рівні пропозицій і побажань). Нам потрібен час, щоб змінити психологію батьків щодо вибору професії з урахуванням нахилів та рівня розвитку їх дітей, а найголовніше – переконати, що вища освіта – ще не запорука високооплачуваної роботи і безхмарного майбутнього (для цього потрібні відповідні соціальні проекти на державному рівні і відповідні пропозиції роботодавців).

Проте, нам під силу внести зміни у навчально-виховний процес підготовки фахівців (у зміст, форми, методи та засоби), які забезпечать формування достатнього рівня професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування. Для цього потрібно лише розробити відповідні методичні рекомендації на базі психолого-педагогічних досліджень, які успішно проводяться науковцями нашої країни і стосуються: основ формування загальної та професійної культури фахівця (Г. Балл, І. Зязюн, С. Гончаренко); культурологічних аспектів підготовки фахівця (Г. Васянович, Г. Дегтярьова, В. Маслов, Л. Масол, Л. Руденко, О. Шевнюк та інші); теорії розвитку особистості (В. Андрущенко, С. Дорогань), теорії діяльності, аксіології особистості, теорії мотивації, ціннісної орієнтації, самоорганізації, саморозвитку і творчої самореалізації; загальнонаукових принципів реалізації культурологічного, діяльнісного, особистісного, системного і ціннісно-орієнтованого підходів в дослідженні процесів розвитку особистості.

Підсумовуючи наведені вище думки, вважаємо, що до шляхів формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування слід віднести:

1. Побудову навчально-виховного процесу, який скерований на формування професійної культури, на базі принципів культурологічного, діяльнісного, особистісного, системного і ціннісно-орієнтованого підходів.

2. Розробку критеріїв і рівнів професійної культури фахівців сфери обслуговування, які відображають систему педагогічних умов їх формування у ВПУ сфери обслуговування.

3. Аналіз форм та методів навчально-виховної роботи щодо максимального рівня впливу на формування професійної культури учнів ВПУ сфери обслуговування.

4. Моделювання процесу формування професійної культури і розробку конкретних рекомендацій щодо реалізації педагогічних умов на уроках теоретичної і професійно-практичної підготовки, під час позаурочних заходів і практики.

Література:

1. Організація та проведення профорієнтаційної роботи з учнями 9-11 класів загальноосвітніх шкіл. Методичні рекомендації. – Львів, 2006. – 120 с.

2. Стечкевич О.О. Поетапна організація експерименту як передумова ефективного впровадження педагогічних інновацій // Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика: Монографія / За ред. І.Козловської та Я.Кміта. – Львів: Сполом, 2004. – С.188-196.

В статье определяются пути формирования профессиональной культуры будущих специалистов сферы обслуживания по результатам определения профессиональной направленности учеников первых курсов профессионально-технических учебных заведений г. Львова.

In the article ways of professional culture formation of the future specialists in the sphere of service are defined according to the studies of a professional orientation of students of the first years of professional educational institutions in Lviv.

УДК 378. 147 : 744

Л.В. Салапак
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ І УМІНЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови зумовлюють необхідність суттєвих змін у навчально-виховному процесі, в першу чергу в його змісті. Перед професійною школою стоїть завдання забезпечити майбутніх фахівців цілісною, гнучкою системою знань і вмінь, яка видозмінюється залежно від профілю та цілей конкретного типу вищого навчального закладу. На сьогодні актуальними є наукові дослідження проблем професійної освіти на основі системного та інтегративного підходів. Ґрунтовні професійно орієнтовані знання дають можливість фахівцеві виходити за вузькі рамки спеціальності, підвищувати професійну мобільність.

Логічна структура професійно орієнтованих дисциплін повинна відображати логіку технічних наук і функціональний опис технічних пристроїв та матеріалів, оскільки такий підхід не порушує логіку навчального процесу, взаємозв'язок і послідовність формування знань з інших дисциплін. Тому проблема формування системи професійно орієнтованих знань і умінь для фахівців різних спеціальностей сьогодні надзвичайно актуальна.

Формування повноцінних знань, умінь і навичок студентів суттєво залежить від їх інженерно-графічної підготовки, яка повинна постійно розвиватися і вдосконалюватися в процесі вивчення ряду програмних тем. Тому вдосконалення інженерно-графічної підготовки студентів має важливе виховне, пізнавальне і практичне значення.

Аналіз результатів попередніх досліджень. Як показали попередні результати дослідження, низка викладачів самостійно намагаються взаємно узгодити та систематизувати цикл професійно орієнтованих знань, однак більшість з них відчуває значні труднощі у здійсненні координації та забезпеченні цього взаємозв'язку знань внаслідок відсутності науково обґрунтованих посібників і рекомендацій з цієї проблеми. На практиці відчувається відокремленість діючих навчальних програм навіть всередині циклу професійно орієнтованих дисциплін, споріднених предметів, порушення логічної послідовності